

TOLERANTLIQ - MUSİQİLİ-PEDAQOJİ SƏNƏTİN ZƏRURİ CƏHƏTİ KİMİ

Kəmalə İSMAYILOVA

Tələbələrin musiqili-pedaqoji hazırlıq problemi ali təhsil sisteminin ən aktual məsələlərindən biridir. Bu problemin mövcudluğu ilk əvvəl, pedaqoji peşənin çoxfaktorlu xarakteri və kompleksli məzmunu ilə bağlıdır. Yəni, professional bilik, bacarıq və qabiliyyətlər (ifaçılıq, psixoloji-pedaqoji) ilə yanaşı, bu problem həm də şəxsi keyfiyyətləri özündə cəm edir.

Hazırkı məsələnin elmi nöqtəyi-nəzərdən öyrənilməsi və ümumiləşdirilməsi onu müəyyənləşdirməyə əsas verir ki, alim, pedaqoq və metodistlər əsas diqqətini tələbələrin sırf nəzəri və praktiki hazırlığının keyfiyyət etibarilə yaxşılaşdırılmasına yönəldirlər, şəxsi-professional hazırlıq isə kənarda qalır. Halbuki, pedaqoji sənət professional və şəxsi bacarıqlar kompleks tələb edir və şəxsi göstəricilər olmadan nəticə etibarilə qeyri-səmərəli və qeyri-effektivdir. "Müəllimin yerinə yetirdiyi professional və ictimai funksiyalar, onun öz yetimələri və onların valideyn-

lərinin daim diqqət mərkəzində olması müəllim simasına qarşı yüksək tələblər qoyur. Müəllimə qarşı tələbkarlıq - professional keyfiyyətlərin imperativ sistemidir və pedaqoji fəaliyyətin uğurunu müəyyənləşdirir" [Podlasny kn 1, s.240].

Buna görə də tələbənin musiqili-pedaqoji peşəyə kompleksli bir şəkildə yönəldilməsi musiqili-pedaqoji fənlərin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması, pedaqoji və psixoloji fənlərin dərinədən öyrənilməsi, tələbələrin pedaqoji təcrübə prosesində gələcək musiqili-pedaqoji fəaliyyətə optimal dərəcədə yaxın bir şəraitin yaradılması ilə yanaşı, eyni zamanda onlarda musiqili-pedaqoji fəaliyyətə həvəs oyadılmasını, xüsusi şəxsi-professional keyfiyyətlərin tərbiyə olunmasını və onların uğurlu həyata keçirilməsini tələb edir.

Musiqiçi-pedaqoq peşəsi musiqili-pedaqoji bilik, bacarıq və qabiliyyətlərin, müxtəlif təhsil texnologiyalarının zəruriliyini şərtləndirməklə bərabər, tolerantlıq,

universal mədəniyyət, elmlilik, əxlaq qaydaları, ədəb və artistizm tələb edir.

Musiqili-pedaqoji fəaliyyət mürəkkəb və çoxtərkipli kompleksdir. Onun daxilində zəruri olan professional və müsbət şəxsi keyfiyyətlər bir-biri ilə fəal surətdə inteqrasiya edir və bu proseslərin tam şəkildə birləşməsinə əlverişli şərait yaradır. Bir sıra alimlər tərəfindən bu peşə üçün mühüm olan harmonik sintez vurğulanmışdır: "İnsanın professional hazırlığı və şəxsi keyfiyyətləri pedaqoji peşə daxilində bir-biri ilə qırılmaz surətdə bağlıdır. Pedaqoji fəaliyyətin müvəffəqiyyəti həm də insanın bu peşəyə meyilliyindən, onun pedaqoji bacarıq və qabiliyyətlərindən asılıdır" [1, s.108]. Musiqi müəlliminin professional hazırlığı da həmçinin öz daxilində universal bilik, bacarıq və qabiliyyətlərin inteqrasiyasını ehtiva edir. Bunlardan pedaqoji, musiqi (ifaçılıq, nəzəri, tarixi), psixoloji, artistik, kommunikativ və digərlərini qeyd etmək olar. Əvvəlcə onlardan ən vacibini nəzərdən keçirək.

Musiqili-pedaqoji peşənin zəruri keyfiyyətlərindən biri - tolerantlıqdır. Tolerantlıq musiqi müəlliminin şəxsi professional keyfiyyətləri içərisində ən aparıcı və əhəmiyyətli yer tutur. Hazırkı dövrdə alimlər tolerantlığı insan şəxsiyyətinin ən müsbət keyfiyyətlərindən biri kimi vurğulayırlar.

Müasir dünya sosisumunda miqyasına, məzmununa və səviyyəsinə görə müxtəlif təzadlara təsadüf olunur: geosiyasi, beynəlxalq, etnik, iqtisadi, dini-mənəvi və s. buna misaldır. Bu təzadlar müxtəlif əqidəli insanlardan təşkil olunmuş qrupların maraqlarından, onların bir-birindən fərqli dünyabaxışından, etiqadlarından irəli gəlir.

İnsan qrupları arasındakı həmrəyliyi, həmfikirliliyi təşkil etmək üçün ictimai-siyasi mübarizəyə rəhbərlik etmək bacarığına malik olmaq, xüsusi strategiya yaratmaq lazımdır.

Bir-birinə zidd olan fikirlərin kəskin hal almaması üçün fikir birliyi, uyğunluq, ahəngə nail olmaq lazımdır. Həmfikirliliyin əsasını konsensus, kompromiss, qarşılıqlı anlayış, səbir, dözümlülük, şəfqət, başqasının dərinə şərik olmaq, onun halına yanmaq, bir sözlə, tolerantlıq təşkil edir. Tolerantlıq - latın sözü olan "tolerantia"dan (tərcümədə - "iltifat" deməkdir) əmələ gəlmişdir. 1995-ci ildə BMT tərəfindən "Dözümlülük prinsiplərinin deklarasiyası" adlanan xüsusi qərar qəbul edilmişdir. Bu qərarla dözümlülüğün məzmununu geniş şəkildə meydana çıxarılan və qeyd olunur ki, "tolerantlıq - insan individuallığının bütün fərdiyyətinin düzgün dərk olunmasının özünüifadə formasıdır. Tolerantlığa ünsiyyətçilik, fikir azadlığı, ədalət, insaf, vicdan kimi müsbət insan keyfiyyətləri daxildir" [2, s.15].

Bütün bu məsələlər məktəbəqədərki ibtidai təhsildən başlayaraq ali, peşəkar təhsil mərhələsinə qədər təhsil sistemində geniş şəkildə layihələşdirilməlidir. Ona görə də V. Talanov tərəfindən ortaya qoyulan fikir son dərəcədə aktualdır: "Dözümlülük keyfiyyətinin (tolerantlığın), həmrəyliyin, fikir birliyinin tərbiyə olunması hazırkı əsrin ən başlıca mövzularından birini təşkil etməlidir" [3, s. 41].

Ali müəssisələrdə tələbələrin musiqili-pedaqoji təhsili prosesi zamanı tolerantlıq mədəniyyətinin formalaşmasının potensial imkanlarını nəzərdən keçirək.

Tolerantlıq - tələbənin gələcək professional musiqili-pedaqoji fəaliyyətinin zəruri və effektiv şərtlərindən biridir. Tolerantlıq - güzəştə getməyi bacarmağı, ətrafdakıların maraqlarını nəzərə almağı, öz görüşlərini müdafiə etməyi, elmi mübahisədə təkzibedilməz sübut və doğru dəlillərlə çıxış edən şəxslə razılaşmağı tələb edir.

Ali təhsil müəssisəsində dərs prosesi zamanı tələbə təkcə professional bacarıqlara yiyələnir, həm də sosial ünsiyyət qurur, ictimaiyyətdəki həm normativ, həm də qeyri-rəsmi, "yazılmamış" (qeyri-formal) davranış qaydalarını mənimsəyir, yəni tolerantlıq mədəniyyətinin ən ilkin vərdişlərinə yiyələnir.

Təhsil prosesində həm auditoriya daxilində, həm də onun xaricində müxtəlif konfliktli vəziyyətlərlə qarşılaşaraq, tələbə tədricən onların düzgün və məhsuldar həlli üçün təcrübə əldə edir.

Tələbələrdə tolerantlıq mədəniyyətinin formalaşması üçün konkret dərs predmetlərinin məzmununa istinad olunması böyük imkanlar açır. Bunlar aşağıdakılardır:

- ilk baxışda qarşı-qarşıya olan, biri digərini inkar edən tərəflərin, tədqiq olunan obyekt, proses və hadisələrin illüstrasiyası - bu təzahürlər faktik olaraq əksliklərin mübarizəsi və ya vəhdəti qanunudur;

- bir-birinə əks qüvvələrin, predmetin və ya prosesin qarşılaşdırılmasından çox, onların vəhdət təşkil etməsinə yönəldilən təfəkkür tipinin tədqiqat obyektini götürülməsi, onların daxili harmoniyasının üzə çıxarılması;

- öz mahiyyəti etibarı ilə vahid və tam proses və ya obyektlərin imkanlarının təsvirinin müxtəlif metod, üsul və vasitələrlə verilməsi (bu vasitələr bəzən hətta bir-birinə qütb olur). Bu cür təsvir diqqətin xüsusi olaraq yönəldilməsi vacibdir, çünki onlardan hər biri ayrı-ayrılıqda tam və bitkin təsvir yaratmır, buna görə də onların yalnız müştərək tətbiqi səmərəli nəticələr verir;

- tarixi-elmi və bioqrafik fakt və məlumatların tətbiqi, konkret tarixi fraqmentlərin tədqiqatçı və yaxud dövlət xadiminin şəxsiyyətində təzahür formalarının izlənilməsi.

Tolerantlığın "müəllim-tələbə" ünsiyyətinin formalaşma prosesində rolunu da qeyd etmək vacibdir. İlk növbədə nəzər yetirilməlidir ki, müəllim müxtəlif situasiya və şəraitlərdə (həm auditoriya daxilində, həm də qeyri-formal ünsiyyət zamanı), eyni zamanda diplom işinə rəhbərlik zamanı, yaxud tələbələrlə referat üzərində gedən iş prosesində, musiqili-pedaqoji təcrübə, elmi müzakirə, yaradıcılıq görüşləri və elmi konfranslarda necə tolerantlıq nümayiş etdirir.

Qeyd etmək lazımdır ki, son onilliklər sosial və ictimai həyatda müşahidə olunan dəyişikliklər müəllim - tələbə arasındakı qarşılıqlı əlaqə problemini ortaya qoymuşdur. Hazırkı dövrdə ali təhsil müəssisələrində pedaqoq müasir tələbəni öz dövrünün şəraiti ilə bir ölçür,

əksər hallarda meydana çıxan ziddiyyətləri nəzərə almamağa, onlara əhəmiyyət verməməyə çalışır, yaxud heç bir səbəb göstərmədən onları əl üstü həll etməyə cəhd göstərir. Bu isə müəllim-tələbə münasibətlərinin kəskinləşməsinə və dərinləşməsinə səbəb olur.

Alimlər müasir tələbəni səciyyələndirərkən onun təhsil prosesində iştirakının zəifliyini, aşağı səviyyəsini, öz gündəlik qrafikini düzgün planlaşdırıb, təşkil edə bilməməyini, təhsilin və gələcək peşəsinin onun həyatındaki rolu və əhəmiyyətini dərk etməməyini qeyd edirlər.

Bununla bağlı olaraq konkret həllərini tələb edən çoxlu sayda problemlər meydana çıxır. Bu problemlərin hər birinin aradan qaldırılmasında tolerantlıq hökm sürməlidir. Müasir tədris müəssisələrindəki dərs prosesi zamanı "saxta tolerantlıq"la rastlaşırıq. Məsələn, ciddi məsələlərin həlli formal razılaşmalarla əvəz olunur və bu, xüsusi vaxt tələb etmir. Müəllim tələbəni tərbiyə etməkdən, onu inandırmaqdan və başa salmaqdan çox, onunla vədələşməyi, sözləşməyi və şərtləşməyi üstün tutur.

Tolerantlıq ali təhsil müəssisələrinin digər məsələlərinin həlli zamanı da özünü çox zəif nümayiş etdirir. Məsələn, pedaqoq tələbəyə bilik vermək yolunu fəaliyyətli yoldan üstün tutur. Başqa sözlə desək, ali tədris müəssisələrindəki fənlərin öyrənilməsi zamanı müəllim tələbəyə məlumat və faktların ən maksimal sayını təqdim etməyə çalışır. Bu isə tələbənin təfəkkürünə və onun müstəqilliyinin inkişafına xələl gətirir. Nəzəri, mücərrəd biliklərə üstünlük verilir, praktik və yaradıcı fəaliyyət isə arxa planda qalır. Nəticədə tələbələrin musiqili-pedaqoji hazırlığının praktik tərəfləri, onların tənqidi görüşləri və refleksiya qavrayışları kifayət dərəcədə geriləyir.

Beləliklə, tolerantlıq mədəniyyətinin nəzəri və praktiki əsaslarının ali təhsil müəssisələrində işlənilməsi və həyata keçirilməsi tələbələr üçün ən zəruri vəzifələrdən biridir. Tolerantlığa süni nəzəri problem kimi yanaşılmamalıdır. Ali müəssisələrin elmi-tədris prosesində mövcud olan xüsusi texnologiya və metodikalardan istifadə edərək, onları bu məsələnin həllinə yönəltmək lazımdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Подласый И.П. Педагогика: Новый курс: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений: В 2-х кн. Кн. 1. Общие основы. Процесс обучения. М.: Гуманит.изд. центр ВЛАДОС, 2002.
2. Гершунский Б.С. Толерантность в современном мире. // Педагогика. 2000. №2.
3. Таланов В. Педагогика толерантности. // Высшее образование в России. 2001, №5.

Музыкально-педагогическая деятельность представляет собой сложный, многокомпонентный комплекс, в котором активно интегрируют необходимые профессиональные и личные положительные качества, особо благоприятствующие её осуществлению. Профессия педагога-музыканта обуславливает необходимость не только музыкально-педагогических знаний, умений и навыков, различных технологий обучения, но и универсальной культуры, образованности, этики, артистизма, толерантности и воспитанности.

Автор, отмечает, что толерантность является ведущим и наиболее значимым, профессионально-личным качеством педагога-музыканта. В настоящее время, учёные рассматривают толерантность как важнейшее положительное качество личности человека.

Ключевые слова: студенты, музыкально-педагогическая подготовка, реализации культуры толерантности.

Musiqili-pedaqoji fəaliyyət mürəkkəb, çoxterkibli kompleksdir. Bu prosesdə professional və şəxsi keyfiyyətlər bir-birinə fəal surətdə inteqrasiya edir. Bu elementlərin birləşməsi onların həyata keçməsinə müsbət təsir göstərir. Musiqiçi -müəllim peşəsi təkcə musiqili-pedaqoji bilik, bacarıq və qabiliyyətlərin zəruriliyini, müxtəlif təhsil texnologiyalarını şərtləndirmir, eyni zamanda tolerantlığa, universal mədəniyyətə, təhsil və etik davranışlara, tərbiyə və artistizmə yönləndirir.

Müəllif tərəfindən qeyd olunur ki, tolerantlıq - musiqi müəlliminin professional şəxsi keyfiyyətləri içərisində ən aparıcı və əhəmiyyətli xüsusiyyətdir. Hazırkı dövrdə alimlər tolerantlığa insanın malik olduğu mühüm cəhətlərdən biri kimi nəzər yetirirlər.

Açar sözlər: tələbələr, musiqili-pedaqoji hazırlıq, tolerantlıq mədəniyyətinin həyata keçirilməsi.